

Konrad Klimczak¹Andrzej Skwarek²

STRATEGIA WYCHOWANIA KOMUNIKACYJNEGO W DZIAŁANIACH ZARZĄDU TRANSPORTU MIEJSKIEGO W WARSZAWIE

Wychowanie komunikacyjne jest jednym z ważniejszych działań Zarządu Transportu Miejskiego organizującego i nadzorującego komunikację miejską w aglomeracji warszawskiej. Systematycznie, od kilku lat, inicjowane są celowe kampanie informacyjno-edukacyjne poświęcone tej problematyce. W artykule przedstawiono oryginalny projekt ZTM, realizowany w Warszawie obejmujący lekcje wychowania komunikacyjnego dla uczniów szkół podstawowych i średnich, prowadzone w pojazdach komunikacji miejskiej.

Wprowadzenie

Komunikacją publiczną jeżdżą coraz młodszy pasażerowie. Uwaga Zarządu Transportu Miejskiego w Warszawie jest na nich skierowana. Bo rodzice z różnych powodów – pędu w codziennym życiu, nawału zajęć zawodowych – nie zawsze mają czas na kształtowanie pożądanego społecznie postaw u dzieci. Tymczasem podstawowymi wymogami cywilizacji są – obok poszanowanie prawa i cudzej własności – umiejętność bezpiecznego i kulturalnego zachowania podczas podróżowania komunikacją miejską. Dlatego właśnie komunikacyjne wychowanie stało się jednym z priorytetowych zadań realizowanych przez ZTM.

Przygotowanie strategii wychowania komunikacyjnego rozpoczęto w ZTM w połowie 2009 roku³. Opracowano

wówczas główne założenia lekcji, w trakcie której w prosty i praktyczny sposób ma zostać przekazana wiedza na temat należytego zachowania w środkach komunikacji miejskiej, na przystankach oraz peronach metra, korzystania z kasowników, używania przycisków „na żądanie” oraz tzw. ciepłego guzika. W scenariuszu znalazły się również porady, jak się zachować podczas wsiadania i wysiadania oraz nagłego hamowania pojazdów. Nie zapomniano o zmotoryzowanych rodzicach, przypominając o obowiązku przepuszczania pojazdów komunikacji miejskiej i parkowania samochodów poza przystankami komunikacyjnymi.

Specjaliści opracowali „Program wychowania komunikacyjnego ZTM” oraz szczegółowy konspekt zajęć, dopasowując plan lekcji do programu obowiązującego w pierwszych klasach szkoły podstawowej.

Pierwsza lekcja komunikacyjna ZTM odbyła się podczas VIII Dni Transportu Publicznego w Warszawie we wrześniu ubiegłego roku. Zajęcia przeprowadzono w autobusie i tramwaju⁴.

Dodatkowo, pod koniec września, do dzieci trafiło cztery tysiące folderów „ABC Bezpieczeństwa” również przygotowane przez ZTM. W gablotach wiat przystankowych w stolicy zawisły ponadto plakaty informujące o tym projekcie. Inicjatywa wzbudziła zainteresowanie nie tylko w Warszawie. ZTM przekazał ulotki i konspekty, między innymi do gminy Miedzichowo, szkołom z Kłodawy i Lęborka. Projekt zaintrygował również krajowych przewoźników, m.in. MZK w Pile, które wystąpiło o przekazanie scenariusza.

Pionierskimi działaniami zainteresował się również resort edukacji. W październiku 2009 roku Zarząd Transportu

¹ Mgr, Zarząd Transportu Miejskiego.

² Mgr, Zarząd Transportu Miejskiego.

³ Partnerami w realizacji strategii bardzo często są organizacje pozarządowe i instytucje zajmujące się realizacją podobnych celów. Choćby Business Consulting i rzymskokatolicka parafia Matki Bożej Nieustającej Pomocy, które od czterech lat prowadzą kampanię „Prowadzę, jestem trzeźwy”, czy też Tramwaje Warszawskie, organizator corocznej kampanii „Bądźmy Razem Bezpieczni”. ZTM nawiązał również współpracę z Warszawskim Towarzystwem Speedwaya i Warszawskim Towarzystwem Cyklistów, działającymi na rzecz bezpiecznego poruszania się po stolicy. Realizując kampanie, ZTM sięga chętnie po tzw. celebrities. „Twarzą” kampanii propagującej buspasy i korzystanie z komunikacji był aktor Mieczysław Hryniowicz, znany z serialu „Na Wspólnej”. Dzięki współpracy z licznymi i różnymi partnerami możliwe jest większe oddziaływanie kampanii, co pozwala ZTM na skuteczne pozyskiwanie „sojuszników”.

⁴ „Prowadzący lekcje byli doskonale przygotowani i, co najważniejsze, mówili do dzieci zrozumiałym językiem. Pokazali, co może się stać, jeśli nie zachowa się zasad bezpieczeństwa. „Dzieci były bardzo zadowolone” – stwierdziła Kinga Wasilewska, wychowawczyni klasy IIa, ze Szkoły Podstawowej nr 77 z warszawskich Bielan, biorąca udział w pierwszych zajęciach.

Miejskiego przekazał materiały do Ministerstwa Edukacji Narodowej⁵.

Kolejnym etapem realizacji przyjętej strategii było praktyczne wdrożenie programu w szkołach podstawowych. Po wypracowaniu ostatecznej wersji konspektu przez metodyków i przygotowaniu instruktorów oraz pojazdów Miejskich Zakładów Autobusowych Sp. Z o.o. 19 kwietnia 2010 roku program „ABC Bezpieczeństwa” pilotażowo wystartował w dzielnicy Praga Północ.

Do czerwca 2010 roku przeprowadzono 21 zajęć lekcyjnych. Obecnie ZTM opracowuje założenia programu wieloletniego⁶.

Kolejnym krokiem w realizacji strategii było uruchomienie (w grudniu 2009) programu pod nazwą Warszawska Linia Edukacyjna – cyklu zajęć w tramwaju, adresowanego do uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych. Zajęcia prowadzili policjanci z Komendy Stołecznej Policji i pracownicy Nadzoru Ruchu Tramwajów Warszawskich oraz instruktorzy medyczni z Warszawskiej Grupy Wysockościowej S12.

Młodzi pasażerowie (obecni i przyszli) poznawali zasady podróżowania (zachowanie ciszy i czystości, kasowanie biletów, zwracanie uwagi na bagaż), bezpiecznego wsiadania i wysiadania z pojazdu, używania tzw. ciepłego guzika. Dowiadywali się o konsekwencjach grożących za niszczenie mienia. Uczyli się także, jak w środkach komunikacji miejskiej prawidłowo reagować na nagłe zdarzenia zagrażające życiu i zdrowiu.

Podczas I edycji Warszawskiej Linii Edukacyjnej w 21 lekcjach wzięło udział łącznie 525 uczniów z 21 klas szkół podstawowych i gimnazjalnych. Akcja zebrała bardzo pozytywne recenzje uczestników⁷.

Ogromne zainteresowanie projektem ZTM, wpisującym się znakomicie w proces wychowania młodych ludzi, a jednocześnie przekazującym podstawowe zasady podróżowania autobusem, metrem, tramwajem czy koleją legło u podstaw decyzji o zwiększeniu liczby lekcji. W II edycji Warszawskiej Linii Edukacyjnej, która rozpoczęła się 1 października br. organizowane są dwie lekcje komunikacyjne w ciągu jednego dnia.

Łącznie w roku szkolnym 2010/2011 w lekcjach weźmie udział prawie dwa tysiące uczniów z 62 klas. Wszyscy otrzymują książeczkę „Z Bilecikiem po Warszawie”: unikatowy elementarzbezpiecznegokorzystaniazkomunikacjiwrazz edukacyjnym planem lekcji oraz przygotowaną przez spółkę Tramwaje Warszawskie kamizelkę odblaskową.

W książce, w prosty i praktyczny sposób, przekazano wiedzę m.in. na temat bezpiecznego dojazdu do przystanku, wsiadania i wysiadania oraz odpowiedniego zachowania w środkach komunikacji miejskiej i na przystankach. Przewodnikiem w tej nietypowej podróży „pierwszaków” po Warszawie jest Pan Bilecik, maskotka ZTM, wymyślona przez 10-letniego miłośnika komunikacji – Jakuba Szymańskiego z Drzewicy. Uczniowie wraz z książeczką otrzymali także specjalny plan lekcji, promujący Warszawską Linię Edukacyjną. Kampania ma także własną stronę internetową – <http://www.warszawskaliniaedukacyjna.pl/>

Książka „Z Bilecikiem po Warszawie” wydana przez ZTM trafiła również do 15 tysięcy uczniów klas pierwszych stołecznych szkół podstawowych, czyli do wszystkich, którzy rozpoczęli naukę.

Specjalnie z myślą o dzieciach w ZTM przygotowywane są różne gadżety, np. odblaskowe wisiorki do kluczy i opaski na rękę.

ZTM inicjuje wiele kampanii informacyjno-edukacyjnych, skierowanych – w ramach strategii wychowania komunikacyjnego – także do pasażerów dorosłych. Od kilku lat prowadzona jest kampania pod hasłem „Przyjacielu, ustąp miejsca”, w której zwraca się uwagę na bezpieczeństwo kobiet w ciąży oraz potrzeby osób niepełnosprawnych i starszych.

ZTM wspiera wszelkie inicjatywy służące pasażerom. Dlatego pomaga w akcjach charytatywnych, organizuje i promuje dni krwiodawstwa czy działania fundacji „Itaka” w poszukiwaniach osób zaginionych.

Wspólnie ze służbami mundurowymi – Komendą Stołeczną Policji i strażą miejską już od kilku lat ZTM aktywnie pracuje w realizacji kampanii – „Reaguj. Powiadom. Nie toleruj” – prowadzonej przeciwko wandalom niszczącym wyposażenie pojazdów i wiaty przystankowe – oraz „Nie daj się złowić” – przeciw kieszonkowcom. Akcje są prowadzone od paru lat, kilka razy w roku.

Dzięki tym projektom powoli i systematycznie Zarząd Transportu Miejskiego osiąga efekty. Za sprawą kampanii „Reaguj. Powiadom. Nie toleruj” z miesiąca na miesiąc rośnie liczba zgłoszeń o zaobserwowanych aktach wandalizmu przekazywanych bezpośrednio przez pasażerów i mieszkańców. W ubiegłym roku (maj–czerwiec) na telefon straży miejskiej – 986 – wpłynęły zaledwie 284 zgłoszenia, w analogicznym okresie bieżącego roku ich liczba wzrosła prawie dwukrotnie – do 551.

Spada również liczba przestępstw kryminalnych odnotowywanych w pojazdach komunikacji miejskiej na terenie Warszawy. Od stycznia do czerwca 2009 roku policjanci KSP odnotowali 1436 tego typu zdarzeń, w bieżącym stwierdzono 1223 czyny. Spadek liczby wykroczeń jest zauważalny również w statystykach straży miejskiej. W ubie-

⁵ „Pragniemy (...) serdecznie podziękować za przedstawiony projekt na rzecz poprawy bezpieczeństwa dzieci jako uczestników ruchu drogowego, a w szczególności ich bezpiecznego poruszania się komunikacją miejską. Doceniamy inicjatywę i zaangażowanie Państwa w niesłychanie ważny proces kształtowania właściwych postaw i umiejętności uczniów związanych z bezpiecznym uczestnictwem w ruchu drogowym” – napisała Aleksandra Kowalik, dyrektor Departamentu Kształcenia Ogólnego i Wychowania, w imieniu minister Edukacji Narodowej..

⁶ „Docelowo chcemy objąć naszym programem wszystkie dzielnice Warszawy” – mówi Oskar Wojciechowski z ZTM, odpowiedzialny za projekt „ABC Bezpieczeństwa”.

⁷ Mariola Strzedzińska, nauczycielka ze Szkoły Podstawowej nr 1 w Ząbkach, napisała: „Przeprowadzenie praktycznych zajęć z zakresu bezpiecznego i kulturalnego korzystania ze środków komunikacji publicznej uważam nie tylko za potrzebne, ale wręcz konieczne... Uważam, że Wasza inicjatywa to ogromne wsparcie dla szkoły w jej działaniach na rzecz kształtowania prawidłowego zachowania na przystankach oraz w środkach komunikacji publicznej, w szczególności uświadomienie zagrożeń wynikających z nieprzestrzegania obowiązujących zasad w czasie podróżowania komunikacją... Wraz z uczniami uczestniczyłam w wielu różnych wycieczkach i rzadko zdarza się tak profesjonalne i życzliwe podejście organizatorów, tym bardziej doceniam trud i zaangażowanie Państwa i jeszcze raz gorąco dziękuję”.

głym roku, od 10 czerwca do 10 lipca, na obszarze objętym komunikacją miejską odnotowano 1862 zdarzenia. W analogicznym okresie podczas trwania I edycji akcji „Reaguj. Powiadom. Nie toleruj”, było ich już tylko 1178.

Wspólnie ze strażą miejską pod koniec września br. ZTM uruchomił możliwość przekazywania informacji o zdarzeniach zaobserwowanych w autobusach, tramwajach i na przystankach autobusowych za pomocą SMS-a. Teraz pasażer może wysłać informację tekstową na specjalny numer 723 986 112.

Skoordynowane działania doprowadziły do spadku liczby kradzieży kieszonkowych. Dzięki „Nie daj się złowić” warszawiacy zwracają większą uwagę na swoje portfele – w 2009 roku, od marca do maja, odnotowano 379 zdarzeń. W bieżącym roku, w tym samym okresie liczba zdarzeń w komunikacji miejskiej spadła o 23,7 procent (odnotowano tylko 289 zdarzeń).

Wzrost poziomu bezpieczeństwa w komunikacji miejskiej dostrzegają jej użytkownicy. W czerwcu 2009 roku bardzo bezpiecznie w dziennych środkach komunikacji naziemnej czuło się 85 procent respondentów Barometru Warszawskiego, w lipcu bieżącego roku ten wskaźnik wzrósł do 89,6 procent.

Realizowana przez ZTM strategia powinna przynieść efekty. Działania edukacyjne skierowane dzisiaj do dzieci i młodzieży to, w perspektywie, kulturalni i odpowiednio zachowujący się pasażerowie. A że taka strategia jest potrzebna, najlepiej świadczą e-maile od pasażerów (pozytywne), którzy na bieżąco informują ZTM o swoich wrażeniach i spostrzeżeniach podczas trwania różnorodnych akcji informacyjno-edukacyjnych. Liczba kampanii ZTM, już na stałe „wpisała się” w komunikacyjny krajobraz stolicy.

Poniżej przedstawiono przykładowy (skrótowy) scenariusz zajęć w ramach projektu edukacyjnego „ABC Bezpieczeństwa”.

Temat dnia: **Bezpieczne i kulturalne podróżowanie środkami komunikacji miejskiej**

Cele ogólne:

- utrwalanie poznanych zasad bezpiecznego poruszania się po drodze i bezpiecznego podróżowania środkami komunikacji miejskiej,
- kształtowanie nawyków prawidłowych, bezpiecznych i kulturalnych zachowań na przystankach i w środkach komunikacji miejskiej,
- uświadamianie dzieciom rodzajów zagrożeń i konsekwencji wynikających z niewłaściwego postępowania.

Po zajęciach uczeń:

- zna zasady bezpiecznego oczekiwania na pojazd i bezpiecznego podróżowania środkami komunikacji publicznej,
- zna nazwy środków transportu publicznego w mieście,
- zna rodzaje zagrożeń podczas podróżowania w autobusie, tramwaju i metrze,
- zna konsekwencje niewłaściwych zachowań,
- umie bezpiecznie i kulturalnie oczekiwać na pojazd i zachować się jako pasażer,
- wykazuje postawę niesienia pomocy innym,
- zna numery służb ratowniczych.

Metody pracy:

Pogadanka z objaśnieniem, sceny sytuacyjne, zabawa dydaktyczna, prezentacja filmu, praktyczne działania.

Formy pracy:

Praca indywidualna i zespołowa.

Środki dydaktyczne:

Ilustracje przedstawiające środki transportu miejskiego, kartoniki z nazwami pojazdów, znak przystanku autobusowego, tabliczki z numerami telefonów alarmowych książka „Zagadki dla najmłodszych”, wiersz Czesława Janczarskiego *W tramwaju*, film *Bezpieczeństwo ruchu drogowego* cz.1 NAUKA, książeczka „Bądź bezpieczny”, dyplomy wykonane przez nauczyciela „Jestem wzorowym pasażerem”.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie w tematykę – odczytanie przez nauczyciela zagadek i rozwiązanie przez uczniów (Joanna Stec *Zagadki dla najmłodszych*. Materiały metodyczne, MAC Oficyna Wydawnicza i Fonograficzna, Kielce 1992);
2. Prezentacja na tablicy ilustracji przedstawiających środki komunikacji miejskiej:
 - rozpoznawanie na obrazkach pojazdów, które dzieci mogą zobaczyć w swoim mieście,
 - dobieranie kartoników z podpisami pojazdów;
3. Rozmowa kierowana na temat podróżowania – wypowiedzi uczniów na temat korzystania z komunikacji miejskiej na podstawie własnych doświadczeń:
 - z jakich środków transportu komunikacji miejskiej korzystaliście,
 - opowiedzcie o swojej podróży pojazdem komunikacji miejskiej,
 - jakie rodzaje zagrożeń mogą mieć miejsce podczas podróżowania autobusem, tramwajem, metrem,
 - jakie mogą być następstwa wynikające z niewłaściwego zachowania,
 - kogo należy powiadomić w przypadku doznania urazu, (osobę dorosłą, a jeżeli nie ma w pobliżu, zadzwonić do służb ratowniczych).
4. Ćwiczenie w rozpoznawaniu przez uczniów numerów telefonów alarmowych. Nauczyciel umieszcza na tablicy tabliczki z numerami telefonów alarmowych 997, 998, 999 i kieruje pytania do uczniów:

- Do kogo należą te numery?

- Kto zna ogólny numer alarmowy, obowiązujący w każdym kraju Unii Europejskiej? (zapisanie na tablicy numeru 112)

- Kiedy można dzwonić na ten numer?

112 – Europejski Numer Alarmowy w sieci telefonów stacjonarnych i komórkowych (obowiązuje na terenie UE) i służy do powiadamiania w sytuacjach zagrożenia zdrowia, życia lub mienia.

Połączenie odbierane przez policję i straż pożarną;

5. Opowiadanie uczniów o podróży autobusem Moniki i Filipa w towarzystwie Bilecika;

6. Zabawa muzyczno-ruchowa „Jadą autobusy”;

Klasę dzielimy na dwie grupy. Uczniowie ustawiają się parami (są to pasażerowie autobusu). Z przodu stoi „kierowca”. „Autobus”, w rytm muzyki porusza się po sali. Gdy muzyka ucichnie, pasażerowie bezpiecznie zamieniają się miejscami (zmienia się także kierowca). Gdy muzyka zacznie grać, autobus wyrusza w dalszą drogę;

7. Ćwiczenia praktyczne w prawidłowym zachowaniu się w czasie podróżowania środkami transportu miejskiego:

- ustalenie miejsca na przystanek i oznakowanie go,
- ustalenie miejsca pojazdu (najlepiej środek klasy pomiędzy rozsuniętymi ławkami),
- ustawienie siedzisk w pojeździe (krzesła z sali lekcyjnej),
- wyznaczenie miejsca na drzwi pojazdu,
- oczekiwanie na przystanku – zachowanie bezpiecznej odległości od krawężnika,
- wsiadanie do pojazdu i kasowanie biletu,
- podróżowanie – potrzeba udzielenia pomocy osobie, która źle się poczuła (ustąpienie miejsca, powiadomienie osoby dorosłej – nauczyciela),
- bezpieczne wysiadanie z pojazdu;

8. Praca w zespołach – odegranie scenek przedstawiających zachowania ludzi w czasie podróżowania komunikacją miejską.

Uwaga! Tematykę scenek wybiera nauczyciel wg potrzeb.

- Podział uczniów na 4-osobowe zespoły (każda grupa odgrywa inną scenkę),
- Obejrzenie scenek przedstawiających zachowania osób na przystanku, wsiadających do pojazdu i w pojeździe,
- Odpowiedzi uczniów na pytanie: Co sądzicie na temat zachowania się podróżnych w środkach komunikacji miejskiej przedstawionych w scenkach?

Uwaga! W czasie omawiania scenek należy zwrócić uwagę dzieci na sytuacje, które stwarzają zagrożenia, a szczególnie podkreślić te przedstawiające poprawne zachowania pasażerów.

- Jak dbać o własne i innych bezpieczeństwo w czasie korzystania z różnych środków komunikacji miejskiej?
- Jakich rad udzielicie rówieśnikom na temat podróżowania środkami komunikacji miejskiej?

9. Odczytanie przez nauczyciela wiersza Czesława Janczarskiego *W tramwaju*.

- Rozmowa z uczniami na temat treści wiersza (uświadomienie dzieciom potrzeby wyrobienia nawyków kulturalnego zachowania się);

10. Wykonanie przez dzieci pracy plastycznej „Podróżuję autobusem, tramwajem, metrem” (uczniowie wybierają środek transportu);

11. Podsumowanie zajęć:

- zaśpiewanie przez dzieci piosenki o ruchu drogowym,
- wspólne oglądanie fragmentów filmu *Bezpieczeństwo ruchu drogowego*: 1–3,
- zastosowanie metody ewaluacyjnej – dokończ zdanie:
Korzystając z komunikacji miejskiej, pamiętam o...